

DOI: 10.32347/2076-815x.2023.84.6-27

УДК 711+001.8

д-р. техн. наук, професор **Габрель М.М.**,
mykola.m.habrel@lpnu.ua; ORCID: 0000-000-225149165,
НУ «Львівська політехніка»,
канд. техн. наук, доцент **Габрель М.М.**,
mykhailo.habrel@ukd.edu.ua; ORCID: 0000-000-298226424,
Університет Короля Данила, м. Івано-Франківськ,
Форкуца Л.С.,
liudmyla.s.forkutsa@lpnu.ua; ORCID: 0009-0006-9822-4492,
НУ «Львівська політехніка»

ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ БАЗИ ЗНАНЬ ПРОСТОРОВОГО ПЛАНУВАННЯ В УКРАЇНІ

У дослідженнях, пов'язаних з проблематикою просторового розвитку держави та її територій (у т.ч. на місцевому рівні), зазвичай розглядаються питання законодавчі, організаційні, методики збору та забезпечення інформацією, впровадження проектів і їх моніторингу й недостатньо розглядаються питання теорії і наукового обґрунтування рішень. У даній публікації зроблена спроба осмислити питання теорії та ролі наукових знань, їх використання в просторовому плануванні України. На думку авторів, це надзвичайно актуально для вирішення задач просторового планування, які за своєю суттю є недетермінованими (з багатьма невідомими), складними та пов'язані з прогнозуванням майбутнього держави і територій, а їх вирішення лише засобами «здорового глузду» може виявитись малоефективним, а розроблені документи – шкідливими для територій і гальмувати їх розвиток.

Ключові слова: простір; просторова організація; планування територій; теорія планування територій; база знань; обґрунтування рішень; польський досвід планування територій.

Постановка проблеми. Ключові цілі просторового планування й урбаністичного проектування в Україні збігаються з європейськими й полягають у збалансованому соціально-економічному розвитку територій, поліпшенні якості життя населення, ефективному управлінні природними ресурсами, захисті навколишнього середовища та раціональному використанні землі [10]. Ця діяльність характеризується неузгодженістю національних, регіональних і місцевих масштабів планування, проектування й прийняття рішень (зруйновано ієрархічність системи; відсутнє агломераційне проектування, загострюються конкуруючі «перспективи» між спільнотами міських, приміських, надміських і

регіональних масштабів). Вона потребує подальшого узгодження з вимогами Керівних принципів сталого просторового розвитку Європейського континенту, інших документів СЕМАТ/ Ради Європи та Європейського Союзу [7; 34]. На сьогодні мало реалізацій Концепцій та Комплексних планів просторового розвитку територій, відсутній ефективний інструментарій просторового планування, прогнозування та обґрунтування розвитку територіальних систем різних рівнів.

Мета публікації полягає в упорядкуванні теоретичних положень (бази знань) обґрунтування просторового розвитку та моделювання просторового майбутнього територіальних систем у нових адміністративно-територіальних умовах.

Вирішувались завдання:

- 1) охарактеризувати стан, виявити особливості та проаналізувати проблеми, пов'язані з просторовим плануванням в Україні. Детально аналізується роль науки в цьому процесі та наукових обґрунтувань у проектних рішеннях;
- 2) розглянути досвід європейських країн та виявити характерні положення, що можуть бути використані для проектної діяльності в Україні;
- 3) вибрати й проаналізувати теорії урбаністики і просторового планування, систематизувати знання, необхідні й доцільні для використання (формування бази знань) з метою підвищення обґрунтованості проектних рішень;
- 4) обґрунтувати положення теоретичного підходу вдосконалення моделювання просторового розвитку територіальних систем різного ієрархічного рівня.

Стан дослідженості та понятійний апарат. Дослідженнями проблематики відбудови, безпеки, просторового ладу і просторового розвитку України та її територій займається чимало як українських (О. Матвійчук, К. Мезенцев) [12–14], так і зарубіжних науковців (Р. Мегротра, Ж.-М. Гонін) [12; 33]. Теоретичним і методичним основам планування територій у нових умовах України присвячені напрацювання О. Топчієва й Д. Мальчикова [23]; сутність і основні поняття територіального планування в умовах ринкових відносин в Україні визначають О. Дорош, А. Третяк [24], архітектори М. Дьомін, О. Міщенко, О. Сингаївська [6], В. Дідик, А. Павлів [5]. Алгоритми виконання робіт щодо складання містобудівної й земельпорядної документації для планування розвитку території, що передбачає послідовність розробки документації, обґрунтовують А. Мерзляк і В. Боклаг [15].

У рамках Української ініціативи Center for Economic Policy Research опублікував книгу «Відбудова України: принципи та політики» [36], авторами якої стали 44 українські та іноземні науковці й практики, котрі окреслили як загальні принципи й цілі відбудови, так і конкретні інструменти й політики, які варто застосовувати в різних сферах. На думку А. Длігача [1], генерального директора Advanter Group, сила України в самоврядності, а її слабкість у немодернізованості. Данський архітектор і урбаніст Ян Гейл у лекції щодо майбутнього міст України

(2022) зазначив, що відбудова міст має формуватися за принципом: «Спочатку люди, тоді простори і їх взаємодії, і насамкінець споруди» [8], тобто у відбудові міст після війни особливого акцентування потребують соціальні чинники (людський вимір) та громадські простори відбудовуваних міст.

Особлива увага в дослідженнях приділяється нормативно-правовим документам, адміністративним і економічним питанням — надходженням від земельних платежів та залученню інвесторів на тих чи інших територіях в умовах реформування системи держуправління, а також участі громадськості [9; 25]. Водночас в українській науці недостатньо уваги приділено науковому обґрунтуванню проектних рішень, спеціальним дослідженням простору громади, у т.ч. проблем, конфліктів, дефектів і невідповідностей у системі, причинно-наслідкових зв'язків їх виникнення тощо, що доцільно пояснити системою причин, зокрема, браку фахівців з просторового планування, втратою професійних інституцій тощо.

Автори намагаються осмислити питання теорії й ролі науки, її використання в просторовому плануванні України, що вбачається надзвичайно актуальним для вирішення задач просторового планування, які за своєю суттю є недетермінованими (з багатьма невідомими), складні й пов'язані з прогнозуванням майбутнього держави і територій, а їх вирішення лише засобами «здорового глузду» може виявитись малоефективним, а розроблені документи – гальмувати розвиток територій. Для осмислення й розкриття суті порушеної проблематики уточнимо окремі поняття.

Простір (міст, регіонів, держави) в урбаністиці й просторовому плануванні досі трактується як тривимірний (ширина, довжина, висота) та протиставляється двовимірності території [29], що стосується лише його геометричного виміру. «Тривимірність» простору обмежує трактування проблематики і завдань просторового планування й просторового розвитку та зводить їх до питань землі (територій), землеустрою й забудови. Простір – це багатовимірний феномен людських, умов (природних та розміщення), функціональних, геометричних і часових характеристик, а також їх взаємодій, у межах яких відбуваються процеси в системі [2, с. 35–39].

Просторова організація (просторовий розвиток) – це структурно-параметричне та просторово-часове узгодження елементів і зв'язків простору, що забезпечує ефективне використання його потенціалу та гармонійний розвиток із системним урахуванням функціональних, соціально-економічних, природно-ландшафтних, історико-культурних і композиційно-естетичних умов і вимог. Просторове планування є проекцією багатовимірних процесів і явищ у просторі на територію [3, с. 276].

Знання – в широкому контексті це сукупність понять, теоретичних побудов і уявлень про предметну область загалом та її суб'єкти, процеси тощо; закономірності предметної області (принципи, зв'язки, закони), одержані в результаті практичної діяльності й професійного досвіду, що дозволяють фахівцям формувати й розв'язувати задачі [18, с. 351]. Знання поділяються за різними ознаками, передусім на неформалізовані знання людей і знання, формалізовані в документах і комп'ютерних системах.

База знань – це інформаційно-інтелектуальна база, що створена для керування знаннями та їх ефективного використання в обґрунтуванні рішень. Найважливішим її параметром є якість знань. Залежно від масштабу та рівня складності розрізняють різні знання [18, с. 353]. Для задач, які порушуються в даній публікації і пов'язані з просторовим розвитком територіальних систем різної ієрархії, важливі експертні системи та знання (інтелектуальний рівень) фахівців.

Найдосконалішою формою наукового відображення реальності є *теорія* – система наукових знань про якусь сукупність об'єктів, яка описує, пояснює й передбачає явища певної предметної галузі, що неодноразово підтверджувалися спостереженнями й експериментами; це система законів і закономірностей, що діють у певній предметній сфері [37].

Виклад матеріалу. Просторове планування в Україні, характеристика, особливості та оцінка. Просторове планування в Україні здійснюється на трьох взаємопов'язаних територіальних рівнях: загальнодержавному (макротериторіальний), регіональному (мезотериторіальний), місцевому (мікротериторіальний), що пов'язано з традиціями теорії і практики СРСР, де пріоритетом були науково-технічні обґрунтування й соціально-економічне прогнозування для планового розвитку певних територій. Національний (макротериторіальний) рівень просторового планування України найбільш послідовно представлений Генеральною схемою планування території України [4], яка затверджена разом зі спеціальним законом України у 2002 р., є чинною через відсутність чітких термінів дії містобудівної документації в Україні. Проте період її дії і актуальність втрачається з огляду на зміни в геополітичній ситуації. Регіональний (мезотериторіальний, обласний) рівень представлений Схемою планування території області. Усі області України мають оновлені в час незалежності схеми планування, у 21 області (з 24) схеми планування розроблені після 2011 р. Більшість проектів планування території адміністративних районів було затверджено до 1992 р. – 298 схем із 490 районів (бракує інформації про 130 районів).

Планування на місцевому рівні полягає у розробці й реалізації генеральних планів населених пунктів (поселення), зонінг-плану, детальних планів територій. Згідно з даними про стан забезпечення містобудівною документацією територій та населених пунктів України (2022 р.), що опубліковані на вебсайті Міністерства

розвитку громад та територій України [16], з 1469 новоутворених територіальних громад лише 33 (2,2%) мають умовно актуальну картографічну основу в цифровій формі у державній геодезичній системі координат УСК-2000 для розроблення комплексних планів. Потребують оновлення, внесення змін або нового розроблення генеральні плани: міст обласного значення – 23 (17,6% від загальної кількості); міст районного значення – 91 (37,1% від загальної кількості); селищ міського типу – 373 (54,9% від загальної кількості); сільських населених пунктів – 22801 (85,0% від загальної кількості). Загальна кількість наявних детальних планів території становить близько 30 тис. примірників, які покривають приблизно 2,2% території держави (близько 40% з них не відповідатимуть оновленим законодавчим вимогам при розробленні комплексних планів і втратять чинність після їх затвердження).

1. *Нова система містобудівної документації та просторового планування територій в Україні охоплює:*

- *низку законодавчих документів і актів.* В Україні існує понад 40 законів, які регулюють будівництво, містобудування й міське планування. Серед них центральне місце займають закони «Про регулювання містобудівної діяльності» [22] та «Про основи містобудування» [21] (у кожний вносилися зміни). Прийнято нові закони, зокрема щодо розроблення й затвердження містобудівної документації, реформування й відкриття держкадастру, оновлення державних будівельних норм [17; 19]. Доцільно зазначити, що термін «просторове планування» в законодавстві раніше не визначався, застосовувався термін містобудування при плануванні всіх видів територій (міських, сільських, адміністративних районів та областей), а плани просторового розвитку називалися «містобудівною документацією». Законами України передбачено внесення змін до діючих законодавчих актів (до 01.01.2025 р. діють можливості старих документів і внесення змін на основі детального плану територій) [20];

- *складові документів просторового розвитку територій.* Концепція інтегрованого розвитку територіальної громади (виконується на основі стратегії розвитку) має необмежений термін дії та суперечливу структуру. Комплексний план просторового розвитку території розробляється на основі Концепції. Генеральний план населеного пункту включає десять розділів (визначено поселення, для яких обов'язкова розробка (оновлення) генплану) [19]. В розробці генпланів населених пунктів практично нічого не змінилося стосовно їх складу, змісту, порядку розроблення, погодження й затвердження. План функціонально-правового зонування території (зонінг) стає складовою генплану. Детальний план території (ДПТ) є спрощеним (скороченим) представленням генплану. Можна скасувати генплан і не розробляти новий, а населений пункт розвиватиметься на основі розробленого ДПТ. Документи набувають чинності з моменту внесення їх

до містобудівного й земельного кадастрів (інформаційна взаємодія між земельним і містобудівним кадастром практично не забезпечується, створення загального державного Інтернет-порталу містобудівного кадастру до сьогодні не реалізовано);

- *етапи (підготовчий, основний, завершальний) та методичні підходи до просторового планування та розвитку.* Кожний з етапів містить набір певних робіт та методів їх виконання. Так, підготовчий включає формування інформаційної бази, аналіз і оцінку просторових ситуацій. Основний етап визначає заходи й рішення. На завершальному відбувається експертиза, погодження, затвердження й прийняття документу [20]. В цілому в нових підходах до просторової організації й розвитку територій увагу зосереджено на територіальних громадах України, а в розробці документації містяться традиційні положення про структуру території, яка характеризується насамперед територіальною ієрархією й інтенсивністю зв'язків, а також положення про ресурси території та шляхи їх використання.

У практиці *розробки планувальних документів в Україні* є поодинокі вдалі приклади, зокрема, оновлений генплан Хмельницького (в електронному форматі); Вінницька міська громада складає технічне завдання для розробки комплексного плану просторового розвитку громади. Введено нові категорії й розкрито сутність термінів «просторовий розвиток», стратегічної екологічної експертизи (СЕО), містобудівний моніторинг, аналітичний звіт про моніторинг, громадські слухання та ін. Особливо цінним у цій системі розробки документації є виконання електронних карт відповідних масштабів (на сьогодні оголошуються тендери передусім на їх розробку). Проте загалом нормативні документи України в галузі просторового планування й містобудування не відзначаються послідовністю й доцільністю. Просторове планування на системному рівні в Україні ведеться малоактивно.

2. Особливості та оцінка системи просторового планування в Україні:

- методологічне забезпечення розробки відповідних документів не відповідає новим викликам і вимогам;

- відбулося поєднання містобудівної й земельної (землевпорядної) частин у просторових документах;

- здійснюється електронна форма й кодування об'єктів;

- висока роль громади, яка визначає концептуальні положення її розвитку (мету майбутнього, шляхи її досягнення, формування завдань), у т.ч. через проведення громадських слухань;

- домінуюче значення землі (територій) – це територіальний, а не документ просторового розвитку (включає функціональні зони, види цільового призначення, зміни цільового використання тощо);

- аналітичні звіти реалізації проектів не містять чіткого алгоритму й показників (індикаторів) моніторингу;

- не визначено місце існуючих (діючих) містобудівних документів у новій системі просторової документації, передусім генпланів поселень за новими положеннями. Генплан стає не обов'язковим (новий генплан обов'язковий для розробки історичних міст). Неісторичне місто може розвиватися на основі проектних пропозицій (детального плану територій). Старий генплан може також після аудиту бути визнаний як актуальний і використовуватись як складова комплексного плану;

- комплексні плани просторового розвитку включають тематичні розділи й підрозділи (забудова, система обслуговування, транспортна мобільність, інженерне забезпечення, охорона довкілля й спадщини). Врахування інтересів держави і суміжних громад декларується, проте не опрацьовано механізми їх реалізації.

Документи формуються за алгоритмом «що хоче громада». Початковою є Концепція інтегрованого розвитку громади, яка виконується на основі Стратегії її розвитку. Аналіз розроблених стратегій вказує на їх поверхневність, одноманітність і бажання сподобатись громаді. Практично не ведуться наукові дослідження й не долучаються науковці. Вихідні дані надходять від замовника (включають ресурси й існуючі плани), що не замінить наукових обґрунтувань. Як використовувати і на які заходи скеровувати наявні ресурси відповідь мають дати фахівці. Розробником документів може бути фірма, яка має ліцензію на містобудівне і землепорядне проектування. Наукової складової не передбачено. Ігноруються теоретичні положення (основи) просторової організації територій як урахування законів і закономірностей, що діють у сфері урбаністики й просторового планування.

Постає ряд питань: 1) доцільності проведення реформ документації просторового розвитку в часі війни в Україні, і як ці зміни проявляться в післявоєнний період і чи не створюватимуть вони додаткових проблем для відбудови і розвитку держави; 2) неконституційності окремих положень і проблем реалізації реформ в існуючому правовому полі держави; 3) відставання в розробці проектних матеріалів з просторової організації й розвитку держави та її територіальних утворень; 4) відсутність оцінки ефективності адміністративно-територіальної реформи і функціонування громад, а також ефективності рішень і змін просторового планування (реформи тривають з 2014 р., розроблені й оновлені сотні генпланів поселень і проектів різного рівня планування, а отже, є достатньо інформації для об'єктивної оцінки); 5) неузгодженості міжнародного й вітчизняного законодавства щодо просторового розвитку й урбаністичного проектування; 6) не досліджуються механізми активізації й упорядкування системи просторового планування і містобудівного проектування в умовах нової адміністративно-територіальної структури; 7) не ведеться підготовка кадрового забезпечення реалізації положень реформи та розробки проектних документів.

Досвід просторового планування Польщі. У наших сусідів у сфері просторового планування існує певна ієрархія (як і в Україні національний, регіональний (воєводський), місцевий рівні), що пов'язана з ієрархією влади, і узгодженість цієї системи гарантує просторовий порядок і реалізацію основних цілей просторової політики. Схему провадження можна охарактеризувати як вертикальну (від загального до детального), водночас особлива роль відводиться горизонтальній співпраці, тобто між особами з однаковим рівнем повноважень і компетенції планування. Для уникнення просторового хаосу планувальні рішення завжди повинні консультиватися з відповідними органами сусідніх муніципалітетів і провінцій, і це передбачено правовими нормами.

На національному рівні основним документом виступає стратегія розвитку країни, яка визначає цілі й пріоритети розвитку, умови, які слід забезпечити (є стратегія довгострокова – на період близько 20 р., і середньострокова – близько 10-ти років). На основі довгострокової стратегії національного розвитку в тій самій часовій перспективі створюється Національна концепція просторового розвитку, яка об'єднує положення стратегії з діючими програмами ЄС. На регіональному (воєводському) рівні обов'язковим документом є План просторового розвитку воєводства (обов'язково має відповідати стратегії розвитку воєводства). Воєводські органи самоврядування зобов'язані розробити план просторового розвитку (його положення є актом внутрішнього управління воєводства й обов'язкові для адміністративних органів) і хоча б один раз за термін повноважень здійснити оцінку стану (всі наявні зміни необхідно вносити до існуючого плану просторового розвитку). На місцевому рівні обов'язковими є документи: Вивчення (дослідження) умов і напрямів просторового розвитку гмін (акт внутрішнього управління) і Місцевий план просторового розвитку (акт місцевий). За відсутності місцевого плану видаються Рішення про умови забудови й розвитку території [11].

Одним із факторів успіху реформ у Польщі, в т.ч. у сфері просторового планування після розпаду соціалістичного блоку, стало те, що країна мала визначений план реформ, дискусії щодо якого були проведені раніше. Розробники використали як власний, так і світовий досвід і методологічний інструментарій вирішення завдань просторової реорганізації й розвитку територіальних систем різного ієрархічного рівня, у т.ч. врахування теоретичних положень і законів: землі (екології), капіталу (економіки), соціальних (громадянського суспільства) та Всесвіту (католицького соціального вчення). Реформи й зміни в просторовому плануванні Польщі базувалися на принципах: персоналізму (в центрі дій особа); субсидіарності – встановлення повноважень і відповідальності (підтримка сім'ї); солідаризму (об'єднання зусиль спільноти і взаємодопомога); формування соціальної ринкової економіки (не допускати монополізму й олігархізації, прозорі правила ринку, контроль суспільства за ринком). Реформи адміністративно-

територіальної структури проводилась взаємоузгоджено з удосконаленням системи просторової організації й розвитку. Вони мали мету створити подібну до Європи адміністративно-територіальну та систему просторового планування в державі — підвищити ефективність використання ресурсного потенціалу й діяльності влади; покращити умови для первинних громад, їх фінансової й економічної самостійності, інші цілі.

Просторове планування і господарювання простором у Польщі отримало нову сутність і динамічний розвиток після відкриття освітнього напрямку господарювання простором і підготовки фахівців цієї сфери. У 1995 р. група визнаних спеціалістів (урбаністів, географів, соціологів, економістів тощо) звернулася до міністерства освіти Польщі, яке визнало за доцільне створення спеціальності й відкриття освітнього напрямку «просторове господарювання». Чимало Університетів і «Політехнік» розпочало підготовку фахівців у цій сфері. І вже з початку 2000-го постають відповідні відділи і факультети, навколо яких концентрується наука, формуються кадри для розробки стратегічних і проектних документів, а також управлінці різних рівнів у сфері урбаністики і просторового планування. Більшість вищих навчальних закладів Польщі мають на сьогодні європейський сертифікат шкіл, що ведуть підготовку спеціалістів з просторового господарювання. Це сприяє ефективності процесів трансформації й просторового розвитку Польщі.

Просторове планування в Польщі відбувається на засадах:

- ефективності взаємодій науки (дослідницького сектора), політики і практики. Особлива увага концентрується на науковому обґрунтуванні рішень та дослідженнях як академічного характеру, так і геодослідженнях в інтернеті, а також дослідженнях у практичній площині;
- обґрунтуванню рішень на реальних та об'єктивних фактах і інформації;
- активної участі місцевої спільноти в процесах прийняття рішень;
- пошуку ефективних взаємодій державного і приватного секторів у просторовому розвитку територій;
- проблемної орієнтованості підходів на реальні проблеми територій та збору додаткових даних про просторову ситуацію й волевиявлення мешканців.

Особлива роль належить науці та науковим обґрунтуванням, зокрема, Польській академії наук, при якій діє Комітет просторового облаштування держави (KPZK).

Ідеї, концепції, теорії та моделі просторового розвитку міст і територій.

База знань. На сьогодні немає чіткої системи об'єктивних знань як множини фундаментальних положень, які можна покласти в основу вирішення таких складних завдань, як відбудова й просторовий розвиток держави, її регіонів і локальних систем.

Виділимо наступні *ідеї, концепції, теорії та моделі*, окремі положення яких доцільно використати в обґрунтуванні рішень просторового розвитку міст і територій України:

1) *глобалізації* — зміни суспільних, економічних, екологічних та інших зв'язків у всесвітньому масштабі, що обумовлює прискорений розвиток мегаполісів і світових міст, зростання ролі інформації й інформаційних технологій, зміни систем глобального розселення, масового переміщення (міграції) населення тощо [32]. Україна веде пошук власного місця в глобальному світі (безпекового, економічного, ціннісного) та власної ідеологічної платформи (неформального договору) як всередині країни (суспільством), так і з зовнішнім світом. Ідеологічна платформа – це науково-обґрунтована система ідей, які визначають місце держави у глобальному світі, формують відчуття того, «хто ми є», місію й орієнтири на майбутнє. На сьогодні визначена тріада «армія – мова – віра» як пріоритет і домінанта збереження незалежності держави й перемоги у війні;

2) *сталого розвитку* – нових видів енергії й енергозабезпечення, ефективного використання невідновлюваних ресурсів (у т.ч. земельних), врахування екологічних наслідків людської діяльності та потреб майбутніх поколінь тощо [27]. У концепції сталого розвитку недостатньо розглядаються нематеріальні (моральні) імперативи життєдіяльності людини – зменшення впливу споживацтва і матеріалістичного світогляду, зростання ролі нематеріальних цінностей і виховання гармонійної людини, формування середовища не лише побутового, а й духовного комфорту [10];

3) *неолібералізму*, які різняться формами в різних країнах і сферах [35]. Це, зокрема, зменшення втручання держави та нові форми державної участі в господарюванні, збільшення ролі громад, інституцій і суспільства, відкидання цінностей консерватизму, який трактується як негативне явище (прихильність до застарілого й віджитого, а також критичного ставлення до нового в суспільному житті, науці, мистецтві та технологіях). У нашому трактуванні консерватизм – це повага до традицій, розвитку на засадах розкриття ідентичності й унікальності системи. Держава — це діяльність, знання і цінності суспільства, а відповідно, зростає вплив постіндустріальних і нематеріальних чинників на просторову організацію й майбутнє держави;

4) *агломерування й метрополізації*. Агломерування (метрополізація) визначається як процес, з допомогою якого інституційно, функціонально й просторово фрагментовані урбанізовані райони інтегруються в цілісні системи. Це високорозвинена просторова форма інтегрованих поселень, коли відносини між ними переходять від конкуренції до співпраці [31]. Така просторова концентрація зумовлює виникнення ефектів взаємодій (системних ефектів);

5) *розумного міста*, що пов'язується насамперед із діджиталізацією й комп'ютерними технологіями [26]. Підвищення доступності інформації дозволить розробити моделі міських систем, які здатні розкрити, як місто працює, з якими проблемами стикається, які види його розвитку можна застосувати. Проте, на думку авторів, це звужує трактування феномену «розуму» як системи знань, інтелекту, культури мислення, креативності та нових пріоритетів. Це система, в якій просторова організація і розвиток спираються не лише на нові технології, а й на нове мислення й нові геополітичні, соціальні, економічні, екологічні, технологічні знання реалій, процесів і явищ;

6) *змішування функцій* в містах і на територіях. Акцент переноситься на соціальні аспекти нерівності, а також управління соціальною різноманітністю [30]. Підхід на соціальне змішування різних груп людей, зокрема за матеріальним станом, стає особливо актуальним для України, і є дискусійним у вирішенні концептуальних проблем територій. Часто «соціальне змішування» є відповідальним за створення нових напружень і посилення нерівностей, оскільки створює видимість усунення крайніх проявів соціальної нерівності, не роблячи нічого для поліпшення становища окремих груп людей;

7) *міст малих віддалей* (15-хвилинної пішохідної чи велосипедної доступності) як створення малих, пов'язаних внутрішніми зв'язками локальних багатофункціональних утворень [28]. Концепція міста малих відстаней не є новою й не може розглядатись як «панацея» у вирішенні складних міських проблем — вона ефективна на локальному рівні, проте ускладнює проблеми в урбанізованих системах у цілому. Це не відкидає ідею створення самодостатніх локальних систем розселення, але переносить акцент на пошук ефективних зв'язків у системі та з оточенням;

8) *ревіталізації* як реконструкції й оновлення будівель та переосвоєння непривабливих територій, що пов'язується з соціально-економічними заходами та просторовими змінами, які зорієнтовані на зменшення злочинності, підвищення атрактивності та комфортності забудови і відкритих просторів [38]. Ідеї ревіталізації як «повернення до життя» деградованих споруд і постіндустріальних територій пов'язуються з їх системною реорганізацією, як правило, під нові громадські функції (туризму, культури, рекреації);

9) *мультикультуралізму* (універсалізму, космополітизму та «безпородності» міст і територій), якому протиставляються ідеї культурної й національної ідентичності (орієнтації на розкриття унікальності та просторових особливостей систем);

10) *нові концепції адміністрування й управління територіями*, наприклад, біхевіористична теорія, що концентрується на поведінці тих, хто приймає рішення, впливу чинників управління на просторове планування, концепції

комунікативності й «спільного» в містоплануванні. Це посилює демократичну сутність просторового планування через співпрацю розробників з соціальними інституціями й неформальними самоорганізованими структурами.

В Україні зростає популярність ідей радикальних змін, досягнення принципово іншої якості всіх сфер суспільного життя – науки, технологій, мистецтва. Поширюються теорії й моделі, що зосереджені на: динамічній складовій розвитку просторових систем і дисипативної (пов'язані з перетворенням енергії) динаміки; стохастичності (імовірнісні, випадкові) й недетермінованості задач; моделі циклічності змін і дослідження циклів у системах; фрактальності (компактної розмірності та ефективності «заповнення» простору). У просторовому плануванні виділяється чимало інших теорій і методів, що скеровані на локальні задачі – комунікаційні (лінійні, транспортного типу); функціонального зонування (площинні) та задачі розміщення. Відроджується зацікавлення до ідей з минулого: центральних місць Кристаллера; розміщення Кольба; економічного ландшафту Льоша; міських мультиплікаторів Лоурі; розташування зон різної активності сільськогосподарських виробництв навколо центру (модель Тюнена); утопічних ідей міста соціальної справедливості; ідеального міста; міста-саду; міст-супутників; функціонального міста; метаболізму (перетворення) структур та ін. Розвиваються також ідеї: гнучких моделей розвитку; технологій здорового міста; атрактивності міст; інфраструктурні ідеї (зв'язків, логістики); екологічні концепції; композиції ландшафту; еволюційності й циклічності (життєвого циклу) розвитку систем.

Змінюються методологічні підходи й моделі розробки проєктів (обґрунтування рішень) та управління ними. За аналогією з параметричним і ВІМ-проекуванням в архітектурному проектуванні будівель і споруд робляться спроби застосувати нові підходи й інструментарій для урбаністичного проектування та просторового планування. Відкидається каскадна модель як розробка проєкту на основі строго послідовного переходу від одного до іншого етапу (аналіз – оцінка ситуації – проектування – тестування – супровід). Набувають поширення ітераційні моделі паралельного виконання роботи з багаторазовим повторенням та безперервним аналізом результатів і їх коригуванням, поступовим наповненням інформацією й наближенням до ефективного результату. Виділяються також моделі, що переносять увагу на дослідження ризиків, їх впливу на життєвий цикл системи та врахування в обґрунтуванні рішень тощо. Сьогодні в Україні відбувається зміна цінностей, які визначаються з позицій майбутнього, — розвиток національного простору має базуватись на моральній системі цінностей, а землеекономічне мислення слід замінити мисленням урбаністичним.

Підсумовуючи теоретичний аналіз (теорій, ідей, концепцій) та можливостей їх використання для обґрунтування просторового майбутнього й просторового

планування на різних рівнях в Україні, виділяємо фундаментальні закони й закономірності, на основі яких має відбуватись розвиток територіальних систем:

- ефективності (корисність – затрати – наслідки), що є категорією неоднозначною за своєю сутністю для задач просторового планування. Для пошуку «легшого шляху» розвитку вводимо поняття соціально-еколого-економічної ефективності;

- врахування нематеріального – чим складніше завдання (недетерміновані задачі з багатьма невідомими), тим важливішим є нематеріальне в їх вирішенні. Міста, території й держави мають свою місію й мінливі «плани життя», які трудні для пізнання, відповідно, фахівці діють на основі інтуїції та рефлексій;

- суперечливості процесів і явищ в середовищі та змінність пріоритетів у часі вказує на дію закону відбору – сильніші функції витісняють слабші;

- важливості категорії «час» як елементу спадковості в розвитку систем з урахуванням минулого й «генетичних» (спадкових) особливостей.

Для обґрунтування *показників простору, методичних положень організації й просторового розвитку територіальних систем* доцільно використати положення багатовимірності містобудівного простору. Структуризацію показників і характеристик територіальних систем здійснено в п'ятивекторному просторі: «людина L – функції F – умови U – геометрія G – час T» [3]. Розглядається п'ять груп змінних. Перша група характеристик стосується *людини* і включає потреби, цілі, пріоритети, можливості; друга група включає *функції* (зовнішні, внутрішні, інфраструктурне узгодження функцій, виробництво, обслуговування та функціональну стабільність); третя — *умови життя й діяльності* (природні ресурси, обмеження, перешкоди, засоби, вимоги); четверта — *геометрію* системи (розселення, центри тяжіння, розпланувальні конфігурації, віддалі, розвинутість мереж); п'ята — *часові характеристики* (швидкість процесів, тривалість циклів, синхронізацію зв'язків, спадщина). Пропонована п'ятивимірною моделлю урбаністичного простору є абстрактною і універсальною, а її наповнення відбувається з урахуванням конкретної задачі.

Урбаністична теорія є насамперед прикладною та зорієнтована на практичні задачі – обґрунтування проектних рішень і відповідні розрахунки. Багатовимірність моделі сприяє: формуванню раціональних і оптимальних (найкращих з можливих) рішень, встановленню чітких вимог і обмежень (економічних, моральних, ресурсних, естетичних), визначенню інтегральних критеріїв оцінки рішень у різних просторових ситуаціях. Підкреслимо, що теорію можна будувати за умови, що населення дотримується вимог і обмежень. У практиці України імперативи ігноруються, тож ефективність теоретичних обґрунтувань, як і проектних рішень у цілому, може бути низькою.

Огляд теорій і методів є потрібним для розуміння ключових положень поведінки територіальних систем, самоорганізації та визначення об'єктивних залежностей між минулим і майбутнім в просторі держави, осмислення процесів зміни та умов обґрунтування напрямів розвитку за методами трансформації (розуміння нового та змін на «природній» основі), включаючи поняття спадковості, мінливості, відбору та розкриття особливостей (унікальності) просторової ситуації для виходу на новий шлях формування майбутнього. Важливо сприймати просторовий розвиток систем як безперервний процес становлення. При такому підході особлива увага зосереджується на унікальності, неоднорідностях і самоорганізуючих складових, зв'язках і мережах у процесі становлення, реформування та розвитку систем.

Вимоги теоретичного підходу до вдосконалення моделювання просторового розвитку територіальних систем. 1. Модель просторової реорганізації й відбудови післявоєнної України, а також обґрунтування її просторового майбутнього має базуватися на:

- знаннях, глибокому осмисленні теоретичних положень та об'єктивних закономірностей функціонування й розвитку територіальних систем, врахуванні локальних тенденцій у регіонах і особливостей конкретних просторових ситуацій у містах і на територіях, об'єктивній інформації та її інтелектуальному аналізу;

- сучасному розумінні суті та завдань просторового планування, яке має перенести акцент на процеси, мережі, адаптивність, ітераційність (поступового наближення до потрібного результату) в пошуку рішень, зміну механізмів управління і розвитку просторових систем в умовах нових цінностей і викликів, а також жорстких морально-екологічних та безпекових імперативів;

- нових креативних ідей, зокрема, важливими стають феномен синергетики й самоорганізації, фундаментальні засади людської поведінки й діяльності, персонального і суспільного, а також здатності систем до перетворень і трансформацій на власних засадах.

2. Теоретичну платформу обґрунтування просторових рішень, просторового ладу та просторового розвитку складають вимоги:

- створення умов для розкриття всіх складових просторового потенціалу систем, розкриття суті та зв'язків самоорганізації. До самоорганізації може спонукати несподівана ситуація й реакція на неї, у т.ч. на підсвідомому рівні. Свідоме (аналітичне, логічне) й підсвідоме (емоційне, творче) мають доповнюватися в обґрунтуванні рішень. У сьогоденних умовах браку об'єктивної інформації і системних досліджень в урбаністиці й просторовому плануванні підсвідоме (творчий пошук) стає особливо важливим;

- визначення обмежень на основі конкретних даних – вони можуть бути об'єктивними й суб'єктивними, штучними, загальними або локальними, проте є

імперативи, які не можна переступати – моральні, екологічні та безпекові. Вихід за встановлені обмеження веде до появи негативних залежностей та шкідливих наслідків і є на сьогодні важливою проблемою в розвитку України – породжує проблеми (корупції, війни, соціальної безвідповідальності, моральної деградації тощо). Це обумовлює вимогу проблемно-орієнтованого підходу;

- цілеспрямованість як встановлення і впорядкування цілей розвитку (побудова дерева цілей) та обґрунтування пріоритетів і шляхів перетворення в позитив для розвитку держави негативних особливостей простору;

- професійна думка в обґрунтуванні рішень має розвиватись у координатах «самоорганізація – діяльність – цінності» та оцінюватись показниками соціально-еколого-економічної ефективності (корисності – затрат – шкідливих наслідків);

- відбудова України повинна відбуватись на положеннях науково обґрунтованого просторового майбутнього (просторової політики) держави та шляхів його досягнення, високої ролі знань (науки) в цих рішеннях, високої відповідальності, фаховості і моральності розробників програмних просторових документів.

3. Механічне перенесення світового досвіду в просторове планування й містобудівне проектування некоректне. В Україні при відповідному переосмисленні доцільно використати для обґрунтування просторового майбутнього держави окремі положення, зокрема, з досвіду Польщі:

- за аналогією зі структурою KPZK, яка функціонує при Польській академії наук слід створити при Національній академії наук (НАН) України секцію з просторового облаштування держави, яка має об'єднати найавторитетніших фахівців цієї предметної сфери, виконувати наукові обґрунтування та здійснювати постійний моніторинг процесів, а також нести відповідальність за обґрунтовані пропозиції і рішення щодо відбудови, просторової реорганізації й розвитку держави та регіонів;

- людиноцентричної орієнтації й ефективного використання соціального чинника, визначення участі спільнот у просторовій політиці, застосовуючи наукові положення формування інституцій, коли не «узагальнене» населення, а люди об'єднані в інституції, у вирішальний спосіб та об'єктивно впливають на рішення просторової організації й розвитку територій;

- активного використання нематеріальних чинників (спадщина, традиції, духовність) в обґрунтуванні урбаністичних і просторових рішень. Польща відродилася з пострадянської руїни значною мірою завдячуючи католицькому соціальному вченню та Костелу. В Україні у зв'язку з відновленням і зростанням ролі національних українських церков теж доцільно опертись на християнське соціальне вчення для обґрунтування просторового майбутнього держави;

- важливим і корисним є використання досвіду агломерування (метрополійності), визначення ролі центрів та ефектів взаємодій, а також розбудови комунікаційних систем, інженерної й транспортної інфраструктури на рівні держави;

- узгодженості адміністративно-територіальних трансформацій і просторового планування на різних ієрархічних рівнях, а також важливості знань і теорій у просторовому плануванні та обґрунтуванні рішень, яке характерне для Польщі в просторовій реорганізації й просторовому розвитку України та її територіальних систем різних ієрархічних рівнів.

Висновки

1. У сьогоденнішніх реаліях України перед урбаністами постають складні проблеми оновлення й розробки нових проектних документів з просторової реорганізації й просторового розвитку територіальних систем різного ієрархічного рівня, а також управління їх реалізацією. Необхідність оновлення методологічної платформи урбаністики очевидна. Підкреслено важливість підвищення методологічної культури та формування системного мислення урбаніста (рівень мислення і рефлексій, світогляд і кругозір), його творчого потенціалу та сукупності професійних знань, умінь і навичок виконання проектів і інших функцій фахової діяльності. Нові зміни та нова інформація розкривають системну перспективу як синергію урбаністичної діяльності для дослідників і фахівців з проектування, обґрунтування рішень та управління розвитком територіальних систем.

2. Серед причин низької ефективності розробки документів просторового розвитку територій виділено: брак науково-обґрунтованих принципів і застарілість інструментів містопланування; розмита роль різноманітних секторів суспільства, в результаті формується простір, у якому нові рішення знаходять своє місце в особливостях радянських моделей регулювання й використання територій. Передумовою ефективного просторового розвитку територій має стати пріоритет для муніципальних і державних влад за просторовими рішеннями. Природа нових моделей розвитку території полягає в тому, що вони мають реалізовуватися плануванням (розплануванням), а не народногосподарськими планами. Це забезпечить перехід на нову постіндустріальну модель розвитку.

3. Утворення нових адміністративно-територіальних структур є унікальним шансом для України, зокрема, поселень, які перебувають у депресії через брак ресурсів. Щоб скористатись новими можливостями, слід сформулювати ефективну просторову політику розвитку (в її основі мають бути знання як наукове обґрунтування), і послідовно її реалізовувати. Простір і просторові рішення визначають перспективи території. Проте навіть при правильних прогнозуваннях і виборі моделі розвитку недостатньо встановити певні правила, потрібне критичне і

системне мислення влади, громади і фахівців як в обґрунтуванні рішень, так і їх реалізації.

4. Вимоги і рішення, що визначаються теоретичним підходом, закладають загальні зміни до просторового планування й просторового розвитку територій, дозволяють обґрунтувати алгоритми виконання відповідних документів і засоби вирішення завдань, встановити обмеження й імперативи, критерії оцінки ефективності рішень. Обґрунтовано окремі положення з досвіду планування території в Польщі, які важливо й доцільно використати для обґрунтування просторового майбутнього України.

Список використаної літератури:

1. Андрій Длігач: «Маємо не відновлювати, а модернізувати Україну // На фронтірі. Доктор Булавінова. – 2023. – 6 березня. <https://podcasts.nv.ua/episode/19479.html>.
2. Габрель М.М. Просторова організація містобудівних систем: моногр. / М.М.Габрель; НАН України, Ін-т регіональних досліджень НАН України. – К.: Вид-дім А.С.С, 2004. – 400 с.
3. Габрель М. Просторовий підхід до обґрунтування архітектурних рішень / М. Габрель, М. Габрель. – Львів: Сполом, 2016. – 282 с.
4. Генеральна схема планування території України / [розроб. УДНДІ «Діпромісто», затв. Законом України «Про Генеральну схему планування території України» 7 лютого 2002 р.]. <http://www.urbanua.org/ideyi-i-proekty/derzhavni-proekty/80>.
5. Дідик В.В. Планування міст: підруч. / В.В. Дідик, А.П. Павлів. – Львів: Вид-во Львів. політех., 2006. – 412 с.
6. Дьомін М.М. Планування та благоустрій міст / Дьомін М.М., Міщенко О.Д., Сигнаївська О.І. // Містобудування та територіальне планування: наук.-техн. зб. – К.: КНУБА, 2009. – Вип. 32. – С. 13–30. <http://repository.knuba.edu.ua/handle/987654321/9063>.
7. Європейська перспектива просторового розвитку // Електронний ресурс: офіційний веб-сайт Європейського Союзу http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/som_en.htm.
8. І все будуй добре: поради знаменитого урбаніста Йєна Гейла для відбудови України / [Д. Якуніна] // PLATFOR.MA. – 2022. – 15 квітня. <https://platfor.ma/topic/vse-buduj-dobre-porady-znamenitogo-urbanista-jena-gejla-dlya-vidbudovy-ukrayiny/>.
9. Ігнатенко І.В. Правове забезпечення зонування земель у межах населених пунктів: моногр. / І.В. Ігнатенко. – Харків: Фінарт, 2014. – 274 с.
10. Керівні принципи сталого просторового розвитку Європейського континенту (2007): [прогр. і матеріали], прийняті на 12-й сесії Європ. конф. міністрів., відп. за регіон. планув., 7-8 верес. 2000 р. в Гановері. СЕМАТ; пер. з нім. В.І. Карамушка; за наук. ред. В.І. Олещенко. – К.: Геопринт. <http://www.aokornus.at.ua/BOOKS/sustainable.pdf>.
11. Костецька І.І. Система просторового планування в Польщі як приклад ефективного розвитку територіальних громад в Україні / І.І. Костецька // Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління. – 2022. – Т. 21, № 3(52). <http://rinek.onu.edu.ua/article/view/275795/275065>.
12. Мартін Ковард, Костянтин Мезенцев: «Урбіцид – це «вбивство міста». Форм і видів цього явища, на жаль, існує чимало» // LB.ua. Дорослий погляд на світ. https://lb.ua/culture/2022/12/25/540194_martin_kovard_kostyantyn_mezentsev.html
13. Матвійчук О. Україна: складний шлях до свободи / О. Матвійчук. – Лекція, Гарвард, 9 лютого 2023. <https://ccl.org.ua/news/myr-spravedlyvist-vidbudova-i-majbutnye-golovne-z-lekczii-oleksandry-matvijchuk-u-garvardi/>.

14. Мезенцев К. Тренди розвитку міських поселень в Україні: стійкі та вразливі міста / К. Мезенцев // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2013. – № 1 (61). – С. 31–36. <https://visnyk-geo.knu.ua/wp-content/uploads/2016/04/10-61.pdf>.
15. Мерзляк А. Перспективне планування розвитку територій в умовах реформування системи державного управління в Україні / А. Мерзляк і В. Боклаг // Право та державне управління. – 2020. – № 2. – С. 181–187. http://www.pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/2_2020/30.pdf.
16. Міністерство розвитку громад та територій України провело моніторинг розроблення та оновлення містобудівної документації // Вебсайт Міністерства. – 17 січня 2022. <https://architecture.te.gov.ua/articlearticles/2022/01/17/ministerstvo-rozvitku-gromad-ta-teritorij-ukrayini/>.
17. Нові державні будівельні норми в Україні // ЕВА. European Building Association. – 07.09.2022. <https://eba.com.ua/novi-derzhavni-budivelni-normy-v-ukrayini/#:~:text=>
18. Пасічник В.В. Організація баз даних та знань: підруч. / В.В. Пасічник, В.А. Резніченко. – К.: ВНУ, 2006. – 384 с.
19. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо планування використання земель: Закон України [док. 711-IX, чинний, ред від 09.06.2022] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2020. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/711-20#Text>.
20. Про затвердження Порядку розроблення, оновлення, внесення змін та затвердження містобудівної документації: Закон України [док. 926-2021-п, чинний, ред. від 03.05.2023] // Верховна Рада України. Законодавство України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/926-2021-%D0%BF#Text>.
21. Про основи містобудування: Закон України [док. 2780-XII, чинний, ред. від 31.03.2023] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1992. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2780-12#Text>.
22. Про регулювання містобудівної діяльності: Закон України [док. 3038-VI, чинний, ред. від 02.07.2023] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2011. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text>.
23. Топчієв О.Г. Планування територій: навч. посіб. / О.Г. Топчієв, Д.С. Мальчикова. – Херсон: Гринь Д. С., 2014. – 266 с.
24. Третяк А.М. Управління земельними ресурсами: навч. посіб. / А.М. Третяк, О.С. Дорош; за ред. проф. А.М. Третяка. – Вінниця: Нова Книга, 2006 – 360 с.
25. Ущатовська О.І. Правові форми планування земель в умовах об'єднання територіальних громад / О.І. Ущатовська // Підприємництво, господарство і право. – 2018. – Вип. 3. – С. 68–73. <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/3/14.pdf>.
26. Aslam T. Smart Cities – A Multidisciplinary Perspectives / Aslam T., Salman Y., Jabeen N. // South Asian Studies. A Research Journal of South Asian Studies. – 2018. – Vol. 33 (2). – Pp. 435–459. https://www.academia.edu/38066555/Smart_Cities_A_Multidisciplinary_Perspectives_Model.
27. Baumgartner J. Critical perspectives of sustainable development research and practice / J. Baumgartner // Journal of Cleaner Production. – 2011. – Vol. 19. – Pp. 783–786.
28. Cain J.-H. Towards a systemic understanding of compact city qualities / Cain J.-H., Adelfio M., Stenberg J., Tuvander L. // Journal of Urban Design. – 2022. – № 27 (1). – Pp. 130–147. file:///C:/Users/Towards_a_systemic_understanding_of_compact_city_q.pdf.
29. Choi J.H. Mannheim curves in 3-dimensional spatial forms / Choi J.H., Kang T.H., Kim Y.H. // Bull. Korean mathematics. – 2013. – Vol. 50 (4). – Pp. 1099–1108.
30. Davi K. What is a functional mix? Approach to assemblage / K. Davi, E. Pafka // Theory and Practice of Planning. – 2017. – Т. 18 (2). – Pp. 249–267.
31. Fanga Ch. Urban agglomeration: An evolving concept of an emerging phenomenon / Chuanglin Fanga, Danlin Yu // Landscape and Urban Planning. – 2017. – № 162. – Pp. 126–136. <https://pdf.sciencedirectassets.com/271853/1-s2.0-S0169204617X00030/>.
32. Globalization and Urban Development / [Ed.: Harry W. Richardson, Chang-Hee C. Bae]. – London: Springer, Limited, 2005. – 322 p.

33. Gonin J.-M. Sébastien Lecornu et Thomas Gomart: «La France face au nouvel ordre post-guerre d'Ukraine». – 2023. <https://www.lefigaro.fr/international/sebastien-lecornu-et-thomas-gomart-la-france-face-au-nouvel-ordre-post-guerre-d-ukraine-20230217>.
34. National Spatial Development Concept 2030. Ministry of Regional Development. – Warsaw, 2013. – 268 p.
35. Pinson G. Neoliberal city – theory, evidence, debate / G. Pinçon, Ch.M. Journal // Territory, Politics, Public Administration. – 2016. – Vol. 4 (2). – Pp. 137–153. <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/21622671.2016.1166982>.
36. Rebuilding Ukraine: Principles and Policies. Paris Report 1. / [Ed.: Yu.Gorodnichenko, I. Sologoub]. https://cepr.org/system/files/publication-files/178114-paris_report_1_rebuilding_ukraine_principles_and_policies.pdf.
37. Science and Creationism: A View from the National Academy of Sciences: Second Edition. – Washington, DC: The National Academies Press, 1999. <https://doi.org/10.17226/6024>.
38. Wilczkiewicz M. Revitalization – definition, genesis, examples / M. Wilczkiewicz, M. Wilkosz-Mamcarczyk // Geomatics, Landmanagement and Landscape. – 2015. – № 2. – Pp. 71–79. file://Revitalization_-_definition_genesis_examples.pdf.

Doctor of Technical Sciences, Professor **Mykola Habrel**,
Lviv Polytechnic National University;
Candidate of Technical Sciences, Associate Professor **Mykhailo Habrel**,
King Danylo University, Ivano-Frankivsk;
Lyudmila Forkutsa, Lviv Polytechnic National University

ON THE ISSUE OF FORMING A KNOWLEDGE BASE OF SPATIAL PLANNING IN UKRAINE

The publication attempts to comprehend the issues of theory and the role of scientific knowledge, its use in spatial planning of Ukraine. According to the authors, this is extremely relevant for solving spatial planning problems, which are inherently non-deterministic (with many unknowns), complex and related to forecasting the future of the state and territories, and their solution by means of "common sense" alone may be ineffective, and the developed documents may be harmful to the territories and hinder their development. The importance of improving the methodological culture and formation of the urbanist's systemic thinking (level of thinking and reflection, worldview), his creative potential and the set of professional knowledge, skills and abilities to implement projects and other functions of professional activity is emphasised.

New changes and new information reveal a systemic perspective as a synergy of urban activities in designing, justifying decisions and managing the development of territorial systems. The creation of new administrative-territorial structures is a chance for Ukraine, in particular for settlements that are depressed due to lack of resources, and a vision of development prospects. In order to take advantage of new opportunities, an effective spatial development policy (based on knowledge as a scientific basis) should be formed and consistently implemented.

Spatial decisions determine the prospects of a territory. However, even with correct forecasts and the choice of a spatial development model, it is not enough to establish certain rules. Critical and systematic thinking by the authorities, the community and professionals is required both in justifying decisions and implementing them. A prerequisite for effective spatial development of territories should be the priority for municipal and state authorities to make spatial decisions. The nature of the new models of territorial development is that they should be implemented by planning, not by national economic plans. This will ensure the transition to a new post-industrial model of development. The article substantiates certain provisions from the experience of territory planning in Poland, which are important and appropriate to use to substantiate the spatial future of Ukraine.

Keywords: space; spatial organization; territory planning; theory of territory planning; knowledge base; decision-making; Polish experience of territory planning.

REFERENCES:

1. Andriy Dligach (2023): "We must not restore, but modernize Ukraine." On the frontier. Dr. Bulavinova. <https://podcasts.nv.ua/episode/19479.html> {in Ukrainian}.
2. Habrell, M.M. (2004). Spatial organization of urban planning systems. Publishing House A.S.S., Kyiv. {in Ukrainian}.
3. Habrel M., Habrel M. (2016). Spatial approach to the justification of architectural solutions. Spolom, Lviv. {in Ukrainian}.
4. General scheme of planning of the territory of Ukraine (2002). <http://www.urbanua.org/ideyi-i-proekty/derzhavni-proekty/80>. {in Ukrainian}.
5. Didyk V.V., Pavliv A.P. (2006). Urban planning. Lviv Polytechnic Publishing House, Lviv. {in Ukrainian}
6. Dyomin, M.M., Mishchenko, O.D., Signaivska, O.I. (2009). Urban Planning and Improvement, [in:] Urban Planning and Spatial Planning. KNUBA, Kyiv, 32:13–30. <http://repository.knuba.edu.ua/handle/987654321/9063>. {in Ukrainian}.
7. European perspective of spatial development. European Union website http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/som_en.htm. {in Ukrainian}.
8. And Build Everything Well (2022): Tips from Famous Urbanist Ian Gale for the Reconstruction of Ukraine, [in:] PLATFOR.MA. <https://platfor.ma/topic/vse-buduj-dobre-porady-znamenytogo-urbanista-jena-gejla-dlya-vidbudovy-ukrayiny/>. {in Ukrainian}.
9. Ignatenko, I.V. (2014). Legal support of land zoning within settlements. Finart, Kharkiv. {in Ukrainian}.
10. Guidelines for Sustainable Spatial Development of the European Continent (2007). SEMAT. Geoprint, Kyiv. <http://www.aokornus.at.ua/BOOKS/sustainable.pdf>. {in Ukrainian}.
11. Kostetska, I.I. (2022). The System of Spatial Planning in Poland as an Example of Effective Development of Territorial Communities in Ukraine, [in:] Market Economy: Modern Theory

and Practice of Management, Vol. 21, No. 3(52). <http://rinek.onu.edu.ua/article/view/275795/275065>. {in Ukrainian}.

12. Martin Coward, Konstantin Mezentsev: "Urbicide is the 'murder of the city'. Unfortunately, there are many forms and types of this phenomenon," [in:] LB.ua. An adult view of the world. https://lb.ua/culture/2022/12/25/540194_martin_kovard_kostyantyn_mezentsev.html. {in Ukrainian}.

13. Matviychuk, O. (2023). Ukraine: A Difficult Path to Freedom. Lecture, Harvard. <https://ccl.org.ua/news/myr-spravedlyvist-vidbudova-i-majbutnye-golovne-z-lekctziyi-oleksandry-matvijchuk-u-garvardi/>. {in Ukrainian}.

14. Mezentsev K. (2013). Trends in the Development of Urban Settlements in Ukraine: Resilient and Vulnerable Cities, [in:] Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv, 1 (61):31–36. <https://visnyk-geo.knu.ua/wp-content/uploads/2016/04/10-61.pdf>. {in Ukrainian}.

15. Merzliak, A., Boklag, W. (2020). Long-term planning of territorial development in the context of reforming the system of public administration in Ukraine, [in:] Law and Public Administration, 2:181–187. http://www.pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/2_2020/30.pdf {in Ukrainian}.

16. The Ministry for Communities and Territories Development of Ukraine monitored the development and updating of urban planning documentation (2022). Website of the Ministry. <https://architecture.te.gov.ua/articlearticles/2022/01/17/ministerstvo-rozvitku-gromad-ta-teritorij-ukrayini/>. {in Ukrainian}.

17. New State Building Codes in Ukraine (2022), [in:] EBA. European Building Association. [https://eba.com.ua/novi-derzhavni-budivelni-normy-v-ukrayini/#:~:text="](https://eba.com.ua/novi-derzhavni-budivelni-normy-v-ukrayini/#:~:text=) {in Ukrainian}.

18. Pasichnyk V.V., Reznichenko V.A. (2006). Organization of databases and knowledge. BHV, Kyiv. {in Ukrainian}.

19. On Amendments to Some Legislative Acts of Ukraine on Land Use Planning: Law of Ukraine, [in:] Vedomosti Verkhovnoho Rady Ukrainy. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/711-20#Text>. {in Ukrainian}.

20. On approval of the Procedure for the development, updating, amendment and approval of urban planning documentation: Law of Ukraine, [in:] Verkhovna Rada of Ukraine. Legislation of Ukraine. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/926-2021-%D0%BF#Text>. {in Ukrainian}.

21. On the Fundamentals of Urban Planning: Law of Ukraine, [in:] Vedomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2780-12#Text>. {in Ukrainian}.

22. On Regulation of Urban Planning Activities: Law of Ukraine, [in:] Vedomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text>. {in Ukrainian}.

23. Tophiev O.G., Malchikova D.S. (2014). Territory planning. Gryn D. S., Kherson. {in Ukrainian}.

24. Tretiak, A.M., Dorosh, O.S. (2006). Land management. New Book, Vinnytsia. {in Ukrainian}.

25. Ushchapovska, O.I. (2018). Legal Forms of Land Planning in the Context of Amalgamation of Territorial Communities, [in:] *Entrepreneurship, Economy and Law*, vol. 3:68–73. <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/3/14.pdf> {in Ukrainian}.
26. Aslam T., Salman Y., Jabeen N. (2018). Smart Cities – A Multidisciplinary Perspectives, [in:] *South Asian Studies. A Research Journal of South Asian Studies*, 33(2):435–459. https://www.academia.edu/38066555/Smart_Cities_A_Multidisciplinary_Perspectives_Model {in English}.
27. Baumgartner J. (2011). Critical perspectives of sustainable development research and practice, [in:] *Journal of Cleaner Production*, 19:783–786 {in English}.
28. Cain J.-H., Adelfio M., Stenberg J., Tuvander L. (2022). Towards a systemic understanding of compact city qualities, [in:] *Journal of Urban Design*, 27(1):130–147. file:///C:/Users/Towards_a_systemic_understanding_of_compact_city_q.pdf {in English}.
29. Choi J.H., Kang T.H., Kim Y.H. (2013). Mannheim curves in 3-dimensional spatial forms, [in:] *Bull. Korean mathematics*, 50 (4):1099–1108. {in English}.
30. Davi K., Pafka E. (2017). What is a functional mix? Approach to assemblage, [in:] *Theory and Practice of Planning*, 18 (2):249–267. {in English}.
31. Fanga Ch., Yu.D. (2017). Urban agglomeration: An evolving concept of an emerging phenomenon, [in:] *Landscape and Urban Planning*, 162:126–136. <https://pdf.sciencedirectassets.com/271853/1-s2.0-S0169204617X00030/> {in English}.
32. Harry W.R., Chang-Hee C.B. (2005). *Globalization and Urban Development*. Springer, Limited, London. {in English}.
33. Gonin J.-M. (2023). Sébastien Lecornu et Thomas Gomart: «La France face au nouvel ordre post-guerre d’Ukraine». <https://www.lefigaro.fr/international/sebastien-lecornu-et-thomas-gomart-la-france-face-au-nouvel-ordre-post-guerre-d-ukraine-20230217>. {in English}.
34. National Spatial Development Concept 2030. Ministry of Regional Development. Warsaw. {in English}.
35. Pinson G., Journel Ch.M. (2016). Neoliberal city – theory, evidence, debater, [in:] *Territory, Politics, Public Administration*, 4(2):137–153. <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/21622671.2016.1166982>. {in English}.
36. Gorodnichenko Yu., ed. (2022) *Rebuilding Ukraine: Principles and Policies*. Paris Report 1. https://cepr.org/system/files/publication-files/178114-paris_report_1_rebuilding_ukraine_principles_and_policies.pdf. {in English}.
37. *Science and Creationism: A View from the National Academy of Sciences: Second Edition*. DC: The National Academies Press, Washington. <https://doi.org/10.17226/6024>. {in English}.
38. Wilczkiewicz M., Wilkosz-Mamcarczyk M. (2015). Revitalization – definition, genesis, examples, [in:] *Geomatics, Landmanagement and Landscape*, 2:71–79. file:///Revitalization_definition_genesis_examples.pdf. {in English}